

Research Paper

Comparative analysis of the quality of the residential environment in the adjoining villages and informal settlements of Sabzevar

Mehdi Zanganeh^{*1}, Zahra Habibzadeh², Yaghob Zanganeh³

¹ Department of Geography and Urban Planning, Assistant Professor, Hakim Sabzevari University

² Masters student, in geography and urban planning, Sabzevari Hakim University

³ Department of Geography and Urban Planning, Associate Professor, Hakim Sabzevari University

10.22080/USFS.2021.19416.2022

Received:

August 2, 2020

Accepted:

July 27, 2020

Available online:

September 17, 2021

Keywords:

Residential
Environmental Quality
Indicators, Informal
Settlement, Additional
Villages

Abstract

The main purpose of the research is to compare the quality indicators of residential environment in informal settlements and additional villages of Sabzevar city. This research is of developmental-applied type and descriptive-analytical research method. The data were collected by both library and survey methods and used to analyze the data analysis of single-sample t-test, independent t-test, Spearman, Kai-Esquar, Pearson, regression, vikor and SOAR for strategies. The sample size for the two tissues was 380 questionnaires, which were completed for the tissue of the informal settlement of 252 and the additional villages of 128 questionnaires by multistage clustering. The alpha value for all indicators was 0.78. The research results show that of the 8 indicators examined in any of the studied tissues in the two contexts, only the index of trust and interaction is at the desired level and other indicators such as spatial affiliation, housing quality, hope for the future, environmental-physical, access They are not good for services, security, economy. Also, the results of multivariate regression show that the housing quality index has the greatest effect on improving the quality of the residential environment of the two studied tissues of Sabzevar city and in the next levels, the index of spatial affiliation and hope for the future are placed.

Extended Abstract

*Corresponding Author: Mehdi Zanganeh

Address: Department of Geography and Urban
Planning, Assistant Professor, Hakim Sabzevari
University, Iran

Email: m.zanganeh@hsu.ac.ir

Tel: 09159328611

1. Introduction

Housing is one of the basic social indicators that determines the quality of life and welfare of individuals and places. The location of the house, how it is designed and built, and how it is woven into the environmental, social, cultural, and economic context of the neighborhood are some of the factors that affect people's daily lives, health, safety, and welfare. And it affects current and future generations as a physical structure and residence of individuals during their lifetime. Therefore, housing is the focal point for sustainable development. There can be no desirable social process without good quality housing. Housing is the foundation of cultural and economic vitality. Because it is a key factor in the interconnectedness of urban neighborhoods. Sabzevar is also one of the middle cities that faces the problem of informal and self-made communities. And nearly 30,000 of its population live in informal settlements that surround the city. There are many problems in this type of settlements, which can be referred to as lack of management and lack of coherent planning in harmony with the natural and human environment, lack of urban facilities and installation, and lack of attention to the construction of houses and passages which have created and expanded this type of settlements. Due to the existence of the above-mentioned problems, the present study intends to compare the quality of residential environment in the desired neighborhoods by analytical comparison with the neighborhoods, which includes Kalateh Seyfar, Qale'eh-Noe-Dehraz, Saleh Abad and Eidgah

2. Research Methodology

The present study is applied-developmental in term of its type, the method of research is descriptive-analytical and carried out in survey method (questionnaire). The city of the case study is Sabzevar, which is one of the middle cities of the country and is located in the west of Khorasan Razavi province. The statistical population in this study includes two contexts of annexed villages (Kalateh Seyfar, Qale'eh-Now, Saleh Abad) and informal settlements (Kal Eidgah). According to the 2016 census, the number of population in the statistical population of this study is 27707 people in Eidgah, 4059 people in Salehabad, 6300 people in Qale'eh-noe-Dehraz and 3694 people in Kalateh Seyfar. The sample size according to Cochran's formula is 380 people and the number of samples for each of the neighborhoods of Kal Eidgah is 252 samples, Salehabad 36 samples, Qale'eh-Noe-Dehraz 57 samples and Kalateh Seyfar 35 samples. This research has been done by attending informal settlements and annexed villages. And the distribution of questionnaires is multi-stage cluster method. Data were analyzed using one-sample t-test, independent t-test, Spearman, Chi-square, and Spearman, and multivariate regression. And SOAR was used to perform the strategies. The alpha value for all indicators is equal to 0.78, which indicates that this scale has good reliability. It should be known that due to the research work and the field of geography, in order to distribute the questionnaires in a balanced manner and to cover the whole neighborhoods, An attempt was made to get the majority of the blocks (within the neighborhoods) to participate in this process.

3. Research Findings

According to the results of one-sample t-test, the level of satisfaction of residents in informal settlements is 2.35 and in the annexed villages is on average 2.62, which in both studied areas (contexts), the average satisfaction of the indicators is lower than the average level, which is 3. Therefore, the situation of the studied indicators in the studied areas is not desirable. According to the results of independent t-test, the mean scores of residential environment indicators (in five spectrum) in the informal settlement context were 2.25 and in the annexed villages were 2.62. In general, the situation of the annexed villages is more desirable in terms of having quality indicators of the residential environment. The results of the tests show a lack of significant relationship between the quality indicator of the residential environment and the employment status of individuals, and the two variables of income and education show a positive and significant relationship with the quality of the residential environment. In order to predict the indicators affecting the quality of the residential environment in the two studied contexts, multivariate regression analysis was used and the impact share of each of the independent variables (indicators of place belonging, trust and interaction, housing quality, sense of hope for the future, environmental Physically, access to services, security, economic) is determined by the dependent variable (quality of residential environment).

The eight indicators included in this model explain 68% of the dependent variable changes (residential environment quality). Beta values show that the housing quality indicator has the greatest effect on the quality of housing in the two studied areas (context) of Sabzevar.

4. Conclusion

The results of descriptive findings show that: the desirability of the place belonging index, the sense of hope for the future, access to services, security, economy and income in the two contexts of informal settlement and annexed villages are very low. And they aren't satisfied with living in their neighborhoods and the residents want to leave their neighborhoods if they can afford it and have expressed that they should send their children to live in bigger cities with better situation and have no hope for the development of their neighborhoods in the future. According to the index of trust and interaction between the residents of the informal settlement of Kal Eidgah and the annexed villages, in both contexts, citizens have very strong neighborly relations and interaction, which is rooted in the traditions of ruralism and ethnic and minority affiliations. All sub-indicators of housing quality in the surveyed settlements, whether informal settlements or villages annexed to the city, indicate the very low quality of housing, which is not resistant to natural disasters. Also, the results of multivariate regression show that the housing quality indicator has the greatest effect on the quality of housing environment in the two studied areas of Sabzevar. And in the next place, place belonging and a sense of hope for the future in the second and third priority, will have increasing effects on the quality of the residential environment of the two studied contexts. According to the SOAR model, the best possible opportunities in these neighborhoods are the actions taken by the authorities, the trust of the people of these neighborhoods in the city authorities, the neighbors' trust in each other, the residents' independence from the government and the municipality and

the timely payment of municipal taxes. Also, the results of the SOAR model show that by increasing participation and creating service centers and improving the environmental quality of neighborhoods, the ideal of residents can be achieved.

5. Funding

There is no funding support.

6. Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work

7. Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

8. Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

علمی

تحلیل مقایسه ای کیفیت محیط مسکونی در روستاهای الحاقی و سکونتگاههای غیر رسمی مورد مطالعه سبزوار

مهدی زنگنه^{۱*}، زهرا حبیب زاده^۲، یعقوب زنگنه^۳

^۱ استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری
^۲ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری
^۳ گروه دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری

10.22080/USFS.2021.19416.2022

چکیده

هدف اصلی تحقیق مقایسه شاخص های کیفیت محیط مسکونی در سکونتگاههای غیررسمی و روستاهای الحاقی شهر سبزوار می-باشد. این پژوهش از نوع توسعه‌ای-کاربردی و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی می‌باشد. اطلاعات به دو روش کتابخانه‌ای و پیمایشی گردآوری شده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تی تست تک نمونه، تی تست مستقل، اسپیرمن، کای اسکوار، پیرسون، رگرسیون و برای انجام راهبردها از SOAR استفاده شده‌است. حجم نمونه برای دو بافت ۳۸۰ پرسشنامه بوده که برای بافت سکونتگاه غیررسمی ۲۵۲ و روستاهای الحاقی ۱۲۸ پرسشنامه به روش خوشه ای چند مرحله ای تکمیل شده است. مقدار آلفا برای کل شاخص ها برابر با ۰/۷۸ به دست آمده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از ۸ شاخص مورد بررسی در هیچ یک از بافت‌های مورد مطالعه در دو بافت فقط شاخص اعتماد و تعامل در سطح مطلوبی است و سایر شاخص ها اعم از تعلق مکانی، کیفیت مسکن، احساس امیدواری به آینده، محیطی-کالبدی، دسترسی به خدمات، امنیت، اقتصادی مطلوب نمی باشند. همچنین نتایج رگرسیون چند متغیره نشان می دهد که شاخص کیفیت مسکن، بیشترین تأثیر را در ارتقاء کیفیت محیط مسکونی دو بافت مورد مطالعه شهر سبزوار دارد و در مراتب بعدی شاخص تعلق مکانی و احساس امیدواری به آینده قرار می گیرند.

تاریخ دریافت:

۱۲ مرداد ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش:

۸ بهمن ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:

۲۶ شهریور ۱۴۰۰

کلیدواژه‌ها:

سکونتگاه غیررسمی
شاخص‌های کیفیت محیط
مسکونی، روستاهای الحاقی

* نویسنده مسئول: مهدی زنگنه

آدرس: گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده
جغرافیا، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

ایمیل: m.zanganeh@hsu.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۵۹۳۲۸۶۱۱

۱ مقدمه

امروزه معضل فقدان کیفیت یا سطح نازل آن در محیط های مسکونی شهری یکی از مهم ترین چالش های پیش روی سیاستگذاران و برنامه ریزان شهری در کشورهای مختلف محسوب می شود و این امر به بروز دغدغه ای فراگیر در میان محققان و متفکران متعلق به حوزه های مختلف علمی منجر شده و مفهوم کیفیت محیط سکونت شهری را به مفهومی خاص و پر بسامد در تجارب شهرسازی جهان بدل نموده است (رفیعیان^۱، ۲۰۰۹: ۲۳۰). رشد سریع شهرها و توسعه ی کالبدی آنها، موجب بروز بحرانهای مختلف در زندگی و نزول کیفیت محیط شهری شده است. در پی این امر، لزوم توجه به مفهوم کیفیت و ارتقای آن در محیطهای شهری در کنار توجه به مسائل کمی، بیشتر احساس گردیده است (قریبی^۲ و همکاران، ۲۰۱۷: ۸۴).

کیفیت محیط یکی از مؤلفه های مهم برنامه ریزی و طراحی است؛ چرا که هدف برنامه ریزی و طراحی، ایجاد محیطی مناسب برای امنیت، سلامتی، زیبایی، آسایش و رفاه عمومی است و محیط شهری خوب قادر است منافع اجتماعی و اقتصادی ارزشمندی را برای شهروندان به ارمغان آورد و تمایل به سکونت در شهر را برای شهروندان افزایش دهد (اکبریان رونیزی^۳، ۲۰۱۸: ۱۱۴).

رضایت مندی سکونتی را می توان به عنوان یک پیش بینی کننده کلیدی در زمینه ی ادراک های فردی و معیار سنجش برای ارزیابی میزان موفقیت ساخت و سازهای انجام شده به وسیله بخش های عمومی و خصوصی و نیز ابزار سنجش ادراک های ساکنان نسبت به کفایت داشتن یا نداشتن وضعیت فعلی محیط سکونت خود به منظور بهبود شرایط سکونتی آنها دانست (Chen et al, 2013: 104).

در ایران اصول ۳۱ و ۴۳ قانون اساسی، داشتن سرپناه مناسب و ایده آل را حق هر خانواده ایرانی می داند و عنوان می کند که مسکن مناسب صرفاً داشتن یک سرپناه نیست، بلکه مسکن مناسب باید از شرایط نورگیری، بهداشت محیط، استحکام سازه ای، اصول و معماری شهرسازی و... در شرایط ایده آلی قرار داشته باشد تا بتواند به رشد و تعالی ارزش های انسانی و اجتماعی کمک کند (سامی و احمدی^۴، ۲۰۱۸: ۳۴).

مسکن یکی از شاخص های اجتماعی پایه است که کیفیت زندگی و رفاه افراد و مکان ها را مشخص می کند. مکانی که در آن خانه مکان گزینی می شود، چگونگی طراحی و ساخت آن و اینکه چگونه در بافت زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی محلات تنیده شده است، از جمله عواملی هستند که زندگی روزانه مردم، سلامت آن ها امنیت و رفاهشان را متأثر می سازد و نیز به عنوان ساختار فیزیکی و محل اقامت افراد در طول دوره ی عمرشان، نسل های فعلی و آینده را متأثر می سازد. بنابراین مسکن به عنوان نقطه کانونی برای توسعه ی پایدار است (گلابچیکف و آنا بادیانان^۵، ۲۰۱۵: ۱۷).

بدون داشتن یک مسکن با کیفیت خوب، یک فرایند اجتماعی مطلوب نمی تواند وجود داشته باشد. مسکن، بنیان سرزندگی فرهنگی و اقتصادی است. زیرا عامل اساسی در به هم پیوستگی محله های شهری محسوب می شود (ادواردز^۶، ۲۰۱۴: ۲۱). از ۷/۴ میلیارد جمعیت جهان، تقریباً ۴ میلیارد نفر در مناطق شهری زندگی می کنند. از این ها، یک چهارم، تقریباً ۱ میلیارد نفر، در محله های فقیر زندگی می کنند. رشد سکونتگاه های غیررسمی در بخش دوم قرن بیستم و ادامه سریع تر در قرن بیست و یکم موجب نگرانی جدی می شود، چراکه تعداد زیادی از مردم بدون نیاز اولیه برای زندگی مناسب و معقول و همچنین مفاهیم گسترده این

4. Sami and Ahmadi

5. Golanchikof and Ana Badiyana

6. Adwardz

1. Rafieian

2. Gherie

3. Akbarian ronizi

کالبدی شهر نسبت به جمعیت آن روند افزایشی یافته است (حسینی و قدمی^۳، ۲۰۱۲: ۲۲۲). شهر سبزوار نیز از جمله شهرهای میانی است که با مسئله‌ی اجتماعات غیررسمی و خودساخته روبه روست. به طوری که نزدیک به ۳۰ هزار نفر از جمعیت آن (نزدیک به یک هشتم) در سکونتگاه‌های غیررسمی که دور تا دور شهر را فراگرفته است زندگی می‌کنند. و محدوده‌ی شرق کال عیدگاه بزرگترین کانون اسکان غیر رسمی این شهر هم از نظر جمعیت و هم وسعت محسوب می‌شود که مساحت آن ۱۹۷ هکتار می‌باشد (داداش پور^۴ و همکاران، ۲۰۱۲: ۹۵-۹۶). در این نوع سکونتگاه‌ها مشکلات بسیاری وجود دارد که می‌توان به عدم مدیریت و نداشتن برنامه ریزی منسجم و هماهنگ با محیط طبیعی و انسانی و نبود امکانات و تأسیسات شهری و توجه نداشتن به ساخت و ساز مسکن و معابر اشاره کرد که باعث ایجاد و گسترش پیدا کردن این سکونتگاه‌ها شده‌اند. به طور مثال، از نظر زیستی و بهداشتی می‌توان به موضوع فاضلاب‌ها اشاره کرد که با افزایش جمعیت این مشکل اساسی‌تر می‌شود چون مسکن در این محلات خود به خود ایجاد شده‌اند از نظر سیستم آگو و دفع آب-های سطحی و فاضلاب‌ها بسیار ضعیف عمل می‌کنند و اینکه مسئولان شهری نیز هیچ مسئولیتی را نمی‌پذیرند. در این سکونتگاه‌ها به دلیل عدم دریافت پروانه از شهرداری‌ها، برای ساخت مسکن خود را از مصالح نامناسب استفاده می‌کنند. کمبود فضاهای آموزشی در این محلات و نبود مراکز آتش-نشانی و حتی نبود معابر مناسب برای عبور و مرور ماشین‌های آتش‌نشانی می‌باشد. با توجه به وجود مشکلات فوق‌الذکر پژوهش حاضر بر آن است تا با مقایسه‌ی تحلیلی محلات مورد نظر که شامل کلاته سیفر، قلعه نودهراز، صالح آباد و عیدگاه می‌باشد به مقایسه‌ی کیفیت محیط مسکونی در محلات مورد هدف بپردازد.

موقعیت‌های زندگی برای شهرهای، کشورهای خود و در واقع جهان است (Hermanson, 2016: 1).

ارتقاء و حفظ کیفیت محیط مسکونی شهری بنا به دلایلی از قبیل اهمیت محیط در مقابل دیگر جوانب زندگی، ماهیت خاص محیط‌های سکونت، بسط و گسترش نقش محیط‌های مسکونی شهری به عنوان سکونتگاه اصلی انسان‌ها و تعداد افرادی که در معرض تأثیرات نامطلوب ناشی از شرایط غالب در محیط‌های سکونت خویش هستند، اهمیت حیاتی یافته است (رفیعیان^۱ و همکاران، ۲۰۰۹: ۲۲۲).

از این رو، به منظور دستیابی به بهبود شرایط محیط سکونتی، برنامه ریزان می‌بایست فعالیت‌هایشان را با نیازها و خواسته‌های ساکنان هماهنگ سازند، (Teck Hong, 2012: 108) زیرا چنانچه برنامه ریزان و طراحان به نیازهای افرادی که در یک محیط سکونتی زندگی می‌کنند توجه نکنند، نمی‌توانند برنامه ریزی درست و درخور احتیاج افراد ساکن در هر محیط مسکونی را ارائه دهند (Harang, 2003: 2). شناسایی عوامل مؤثر بر میزان رضایت و نارضایتی سکونتی ساکنان، می‌تواند در جهت تحلیل وضع موجود سکونتی، تصمیمات آینده به منظور ارتقای سطح کیفی محدوده‌های سکونتی افراد و جلوگیری از تکرار نواقص در سایر مکان‌ها مؤثر واقع گردد (خاتون آبادی و همکاران^۲، ۱۳۹۰: ۸۴).

شهر سبزوار تا سال ۱۳۹۵ با جمعیتی بالغ بر ۳۰۶،۳۱۰ نفر و ۹۵،۵۵۳ خانوار را شامل می‌شود. تا پیش از دهه‌ی ۱۳۴۰ و شروع جدي مدرنیزاسیون در ایران همانند شهرهای سایر نواحی ایران از رشدی درونزا و ارگانیک برخوردار بوده و تعادلی مناسب میان نرخ رشد جمعیت شهر و نرخ رشد مساحت آن برقرار بوده است. اما از دهه‌ی ۱۳۴۰ به بعد بدین سو، به دنبال اصلاحات ارضی و اجرای برنامه‌های عمرانی و به تبع آن شهرنشینی سریع، نرخ رشد

³ . Hosaini and Ghadami

⁴ . Dadashpoor

¹ . Rafeian et al.

² . Khattoonabadi

۱٫۱ سوالات تحقیق

– وضعیت شاخص‌های محیط مسکونی در روستاهای الحاقی و سکونتگاه غیررسمی به چه صورت است؟

– آیا مطلوبیت شاخص‌های محیط مسکونی در روستاهای الحاقی مطلوبتر از سکونتگاه غیررسمی می باشد؟

– آیا بین سطح تحصیلات سرپرست خانوار، نوع شغل و درآمد خانوار با شاخص‌های محیط مسکونی در محلات مورد مطالعه رابطه‌ی معنادار وجود دارد؟

– کدام شاخص‌های مورد بررسی در ارتقاء کیفیت محیط مسکونی ساکنان تأثیر بیشتری دارند.

۱٫۲ پیشینه‌ی تحقیق

چن^۱ و همکاران (۲۰۱۳) در مقاله‌ی ای با عنوان نابرابری در محیط‌های مسکونی و رضایت میان ساکنان شهری در شهر دالیان، چین پرداخته و دریافته که سطح رضایت ساکنان از لحاظ پاکیزگی و حفاظت از محیط مسکونی و دسترسی به حمل و نقل عمومی پایین است.

ایبم و آمول^۲ (۲۰۱۳)، در مقاله‌ی ای که با موضوع رضایت مندی ذهنی از مساکن اجتماعی شهر اوگون استیت نیجریه انجام دادند، نشان دادند که غالب ساکنان از معیارهای فیزیکی و فضایی محیط مسکونی خود راضی بوده، اما از معیارهای دسترسی و خدمات مسکن و تسهیلات زیربنایی ناراضی می باشند.

چپارازو^۳ و همکاران (۲۰۱۴)، در مقاله‌ی ای که مورد تأثیرات کیفیت محیط بر انتخاب محل سکونت در شهر تارانتو ایتالیا انجام دادند، دریافتند که معیارهایی مانند کیفیت هوا، سر و صدا، وضعیت حمل و نقل و دسترسی به خدمات برای ساکنان از

اهمیت زیادی برخوردار است و بر ارزش محله می افزاید.

هوانگ و دیو^۴ (۲۰۱۵)، در مقاله‌ی ای که رضایت مندی سکونتی از مساکن اجتماعی در شهر هانگژو چین انجام دادند، نشان دادند که با بالا رفتن کیفیت محیط محله، تسهیلات و خدمات عمومی و کیفیت مسکن رضایت مندی ساکنان از محیط سکونتی افزایش می یابد.

اسماعیل^۵ و همکاران (۲۰۱۵)، در مقاله‌ی ای با سنجش کیفیت زندگی در محیط‌های مسکونی کم ارزش در کوالالامپور مالزی نشان دادند که میزان رضایت از محیط مسکونی بر کیفیت زندگی تأثیر می گذارد و اغلب ساکنان از طراحی فیزیکی محله راضی اما از عناصر محیط فیزیکی ناراضی هستند.

شکری^۶ (۲۰۱۳)، در مقاله‌ی ای با موضوع رضایت مندی از کیفیت محیط مسکونی مناطق ۱ و ۸ شهر تبریز، با بررسی معیارهای بهداشت محیط، تعاملات اجتماعی، تسهیلات محیط مسکونی، تسهیلات اوقات فراغت، دسترسی به خدمات، کیفیت محیط، ضریب آسایش، دریافتند که رضایت مندی در هر دو منطقه در حد متوسط بوده و ضریب آسایش در حد مطلوبی نمی باشد.

رفیعیان^۷ و همکاران (۲۰۰۹)، در مقاله‌ی ای که روی محله نواب و اکباتان شهر تهران در زمینه‌ی کیفیت سکونتی انجام دادند، مؤلفه‌های بهداشت، امنیت محله، دسترسی، امکانات محله، روابط اجتماعی را مورد بررسی قرار دادند و ساکنان محله اکباتان رضایت مندی بیشتری را نسبت به محله نواب ابراز داشتند.

آروین و پوراحمد^۸ (۲۰۱۶)، در مقاله‌ی ای با عنوان ارزیابی کیفیت محیط مسکونی شهر اهواز، با استفاده از معیارهای دسترسی به انواع کاربری‌های مورد نیاز، مصالح مسکن، عمر بناها، نوع اسکلت

۵. Ismail

۶. Shokri

۷. Rafeian

۸. Arvin and Poorahmad

۱. Chen

۲. Ibem & Amole

۳. Chiarazzo

۴. Huang

اغلب شهرها اعم از کوچک و بزرگ و حتی کلان شهرهای سرتاسر جهان، رشد و گسترش فعلی خود را مدیون همین پدیده بوده اند. در ایران، شهرهای تهران، اصفهان، مشهد، شیراز، تبریز، یزد و بسیاری از شهرهای کوچک و بزرگ از طریق همین روند، یعنی الحاق اراضی و سکونتگاه های روستایی پیرامونی، جایگاه امروزی خود را فراچنگ آورده اند (سعیدی^۴ و همکاران، ۲۰۱۲: ۴). روند ادغام نه تنها به حل مشکلات روستاییان کمکی نمی کند، بلکه برای شهرها نیز مشکلاتی را به همراه می آورد. در واقع الحاق و ادغام هنگامی پدیدار می گردد که مرزهای یک حوزه شهری معین به عرصه های پیرامونی گسترش می یابد و اجزای فضایی پیرامونی را به خود ملحق می سازد (نجفی کانی^۵، ۲۰۱۳: ۱۰۲).

۲٫۲ سکونتگاه های غیررسمی

در تعریف سکونتگاه های غیررسمی می توان گفت بافت های هستند که عمدتاً مهاجرین روستایی و تهیدستان شهری را در خود جای داده اند و بدون مجوز و خارج از برنامه ریزی رسمی و قانونی توسعه ی شهری (طرح های جامع و تفصیلی) در درون یا خارج از محدوده ی قانونی شهرها به وجود آمده است. عمدتاً فاقد سند مالکیت هستند و از نظر ویژگی های کالبدی و برخورداری از خدمات و زیرساخت های شهری مشابه بافت های فرسوده شدیداً دچار کمبود هستند (میره ای^۶ و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۵-۲۶). شهرک های غیررسمی به روش های مختلفی تعریف می شوند، اما در مورد ویژگی های اصلی آن ها توافق عمومی وجود دارد، چنین شهرک هایی از طریق یک فرایند خودآموز بدون کمک ایجاد می شوند و زمانی که در ابتدا ایجاد می شوند، دو یا چند ویژگی ذیل هستند:

- ۱- بیشتر خانه ها توسط خانواده های اشغال شده توسط مصالح ساختمانی موقت ساخته می شوند.
- ۲- سکونت در برخی موارد غیرقانونی است. (این که

بناها، فاصله از کاربریها و مساحت بناها، نشان دادند که ۳/۴ درصد محیط مسکونی شهر دارای کیفیت سکونتی پایین، ۲۰/۹ درصد متوسط و ۷۵/۷ درصد از کیفیت سکونتی پایین برخوردار می باشد.

الله یاری اصلی ارده^۱ (۲۰۱۷)، در مقاله ای با سنجش کیفیت محیط اجتماعی و فیزیکی محلات مسکونی شهر رشت، شاخص های محیط اجتماعی و محیط فیزیکی را مورد بررسی قرار دادند و در مجموع ساکنان از محیط اجتماعی ناراضی و از محیط فیزیکی راضی بودند.

اکبریان رونیزی^۲ (۲۰۱۸)، در مقاله ای که به ارزیابی رضایت مندی سکونتی شهروندان شهر زرقان پرداخته، شاخص های دسترسی، ویژگی های اجتماعی، فیزیکی، واحد مسکونی و خدمات عمومی را مورد بررسی قرار داده و دریافته که رضایت مندی ساکنان با این شاخص ها در حد متوسط می باشد.

درستکار و خیری^۳ (۲۰۱۹)، در مقاله ای که به بررسی کیفیت زندگی بر مبنای رضایت مندی سکونتی در محله ی گلشن تهران پرداختند، شاخص های کیفیت سکونتی را در دو بعد عینی و ذهنی بررسی نموده و نتایج رضایت مندی در حد متوسط را نشان می دهد و بیشترین رضایت مندی مربوط به روابط همسایگی، متراژ واحدها و حس تعلق مکانی می باشد.

۲ مبانی نظری

۲٫۱ روستاهای الحاقی

ادغام و الحاق شهری، بنا بر تعریف هنگامی پدیدار می گردد که مرزهای یک حوزه شهری معین به عرصه های پیرامونی گسترش می یابد و اجزای فضایی پیرامونی را به خود ملحق می سازد. این پدیده را می توان رایج ترین پدیده در رشد و گسترش کانون های شهری به شمار آورد. به سخن دیگر،

۴ . Saedi

۵ . Najafi kani

۶ . Mirehee

۱ . Allahyari asli ardeh

۲ . Akbarian ronizi

۳ . Dorostkar and kheiri

مندی سکونتی به عنوان احساس رضایت، از دست یافتن فرد به آمال و نیازهای سکونتی خویش تعریف شده و به عنوان احساس شاخصی مهم توسط برنامه ریزان و سیاست گذاران به کار می رود (رفیعیان، ۲۰۱۰، ۶۹).

کیفیت محیط سکونتی از مؤلفه های مهم رفاه فردی است و از ویژگی های مختلف فردی، اجتماعی، محیطی، کالبدی، مسکن و غیره تأثیر می پذیرد (Jansen, 2014: 27). رضایتمندی از محل سکونت، به عواملی از قبیل؛ امکانات و خدمات تفریحی، رفاهی، فرهنگی، آموزشی، امنیت آرامش و فضای تعاملات اجتماعی بستگی دارد (اکبریان رونیزی، ۲۰۱۸: ۱۱۶).

برخی پژوهش ها رضایت مندی سکونتی را معیاری از کیفیت زندگی به شمار آورده و بیشتر از جنبه ی کالبدی به آن نگریده اند؛ برخی دیگر آن را نوعی پیش بینی کننده ی تنوع رفتاری قلمداد می کنند؛ به گونه ای که در ارتباط با رفتار افراد است و بیشتر جنبه ی ذهنی دارد. (Jansen, 2014: 33).

به طور کلی نظریه ی رضایت مندی سکونتی به عنوان شاخصی مهم به منظور بررسی کیفیت سکونت و با هدف تعیین یک چارچوب راهنما برای شناخت خصوصیات ساختاری خانوارها و بافت محل سکونت آنها اعم از خانه و محله که بر جوانب گوناگون رضایت مندی تأثیرگذار است، به کار می رود (Chen et.al., 2013:104).

پژوهشهای انجام شده در زمینه ی کیفیت محیط های مسکونی شهری نشان دهنده ی تأکید بیشتر محققان و صاحب نظران بر نظریه ی رضایت مندی سکونتی به عنوان رهیافتی مناسب و کارآمد در سنجش میزان کیفیت محیط است (Fung and Lee, 2014: 191). بنابراین، کیفیت سکونتی، عنصری اساسی و مؤثر در بهزیستی مردم و زندگی مورد انتظار آن ها محسوب می شود. به علاوه به این دلیل برای برنامه ریزی ها حائز اهمیت است که نه تنها امنیت و بهزیستی مرد را تضمین می کند، بلکه

آیا مالکیت زمین، ساخت خانه یا هردو). ۳- شهرک های غیرقانونی هستند. ۴- اغلب توسط افرادی زندگی می کنند که در شرایط فقر زندگی می کنند (Napier, 2010: 8).

۲،۳ رضایت مندی سکونتی

از آنجا که رضایت مندی سکونتی از حوزه ی رضایت مندی از زندگی در معنای عام می باشد، یکی از شناخته شده ترین موضوعات در زمینه ی محیط مسکونی محسوب می گردد (Jian., Hokao, 2006: 171). مفهوم رضایت مندی که به عنوان تابعی از میزان کامروایی و ارضای نیازهای جسمی و روانی فرد تعریف می شود، مفهومی برخاسته از نظریه های انگیزش و نیازها در روانشناسی است که همه ی زمینه ها و ابعاد زندگی را در بر می گیرد (رضایی و دیگران، ۲۰۱۲: ۱۵).

رضایتمندی سکونتی، یک پدیده اجتماعی پیچیده است و معنی آن از مفهوم مسکن و محیط اطراف آن معلوم می شود. این نظریه بر پایه ی تفاوت بین زندگی واقعی خانواده ها و آرزوی آنها از شرایط و موقعیت واحدهای مسکونی و محیط اطراف آن شکل گرفته است و رضایت مندی زمانی حاصل می گردد که آرزوها و خواسته ها در یکسو و هم جهت با هم باشند (Gosh, 2006: 207). بیشترین رضایت مندی سکونتی زمانی حاصل می شود که خانوارها بیشترین رضایت را از حمایت اجتماع و به ویژه شرایط محله ی خود داشته باشند (Addo, 2016: 1).

رضایت مندی سکونتی را می توان رابطه ی میان افراد و محیط سکونی آنها دانست (Walton, 2008: 406). بنیان های نظری بر این امر استوار است که رضایت مندی سکونتی تفاوت بین مسکن و محله ی موجود، واقعی و مطلوب خانواده ها را محاسبه می کند (Abdul Mohit at , 2010, 19). در تعریفی دیگر، رضایت مندی سکونتی معادل میزان رضایت تجربه شده افراد از موقعیت سکونتی فعلی خود محسوب می شود. همچنین رضایت

در مجموع با توجه به پیشینه ها و مبانی نظری ارائه شده در ارتباط با موضوع و همچنین به اقتضای شرایط جغرافیایی و اجتماعی دو بافت مربوط به روستاهای الحاقی و سکونتگاه های غیر رسمی، شاخص های تحقیق به شرح ذیل انتخاب گردید و گویه های مربوط طراحی گردیدند.

موجبات زیبایی و راحتی را نیز در محیط فراهم می آورد (Jiboye, 2010: 307). و مادامی که شاخص های کلیدی رضایت مندی، مورد ارزیابی پیوسته قرار گیرند و نتایج این ارزیابی ها مناسب و به موقع در محیط اجرا شود، دستیابی به توسعه ی محیط سکونتی امکان پذیر خواهد شد (Hanak et al, 2015: 496).

جدول اشخاص ها و متغیرهای مورد استفاده در تحقیق

شاخص	گویه های مورد استفاده
تعلق مکانی	تا چه حد محله ی خود را مکان مناسبی برای زندگی می دانید؟ / تاچه اندازه زندگی در این محله را بر سایر محلات ترجیح می دهید؟/ تا چه اندازه به زندگی در این محله علاقه مندید؟ / آیا دوست دارید که برای همیشه در این محل زندگی کنید؟/ اگر وضع اقتصادی تان بهتر شود، چقدر احتمال دارد که این محله را ترک کنید؟ /چه قدر حاضرید این محله را به دوستان و آشنایان تان برای سکونت پیشنهاد دهید؟/ آیا از اینکه به دیگران بگویید در این محله زندگی می کنید، احساس خوبی دارید؟ / چه قدر محله ی خودتان را از محله های خوشنام شهر می دانید؟
اعتماد تعامل	تا چه حد همسایگان خود را می شناسید؟/ به همسایه های خود چه قدر اعتماد دارید؟/ چه قدر در مراسم عروسی و عزای همسایه ها شرکت می کنید؟/ چه قدر حاضرید به همسایه تان پول قرض دهید؟/ با کسبه ی محل چه قدر آشنایی دارید؟/ چقدر از حمایت همسایگان خود در مواقع ضروری و مشکلات راضی هستید؟/ تا چه حد از همسایگان برای امور زندگی خود تان مشورت می گیرید؟/ تا چه اندازه حاضر هستید فرزندان تان را برای چند ساعت به همسایه بسپارید؟
کیفیت مسکن	میزان رضایت شما از طراحی داخلی واحد مسکونی خودتان/ میزان رضایت شما از نورگیری و تهویه ی واحد مسکونی تان/ به نظر شما تا چه میزان نمای ساختمان از شکل زیبایی برخوردار است؟/ به نظر شما، تا چه میزان ساختمان شما در برابر زلزله مقاوم است؟/ میزان رضایت از مساحت زیربنای واحد مسکونی /میزان رضایت از تعداد اتاق های واحد مسکونی
احساس امیدواری	تا چه حد خوش بین هستید که این محله در آینده پیشرفت خواهد کرد؟ / تا چه حد مایلید در این محله سرمایه گذاری کنید؟/ تا چه حد مایلید فرزندان تان در این محله تحصیل کنند؟/ تا چه حد مایلید فرزندان تان در این محله ازدواج کنند؟/ تا چه حد مایلید فرزندان تان دوستانی را از این محله انتخاب کنند؟
محیطی کالبدی	تا چه حد شما از تا چه میزان از کیفیت محیط مسکونی خود راضی هستید؟ (سیما و منظر)/ تا چه حد شما از آسفالت و سنگفرش پیاده روها و خیابان های محله رضایت دارید؟/ میزان رضایت از عرض معابر اصلی و فرعی/ میزان رضایت از امنیت عبور و مرور شبکه معابر/ میزان رضایت از وضعیت فضای سبز در محله/ میزان رضایت شما از جمع آوری زباله/ در مجموع تا چه میزان از وضعیت سلامت و بهداشت محیط محله رضایت دارید؟
دسترسی	میزان رضایت شما از دسترسی مناسب به مراکز آموزشی (مدارس)/ میزان رضایت شما از دسترسی مناسب به مراکز فرهنگی و کتابخانه/ میزان رضایت شما از دسترسی مناسب به مراکز تفریحی و ورزشی/ میزان رضایت شما از دسترسی به فضای سبز و پارک/ تا چه حد از دسترسی محله به سایر نقاط شهر رضایت دارید؟/ آیا از دسترسی به مراکز تهیه ی مواد غذایی روزانه(میوه، سبزیجات،

شاخص	گویه های مورد استفاده
	نان، گوشت و لبنیات) رضایت دارید؟/ میزان رضایت شما از دسترسی به بانک/ میزان رضایت شما از دسترسی به مسجد و حسینیه
امنیت	احساس امنیت از نظر سرقت اموال از خانه و وسایل نقلیه/ احساس امنیت از وضعیت امنیت محله در شب/ احساس امنیت از وضعیت محله از نظر مزاحمت‌های خیابانی / احساس امنیت از وضعیت محله از نظر فساد اخلاقی، اعتیاد و....
اقتصادی	از تامین نیازهای خوراک و تغذیه خانواده خود چه قدر رضایت دارید؟/ آیا سرپرست خانواده شما قادر به تامین هزینه های درمانی اعضای خانواده می باشد؟/ آیا سرپرست خانواده شما قادر به تامین هزینه های آموزشی اعضای خانواده می باشد؟/ طی دو سه سال اخیر تا چه حد به مسافرت رفته اید؟/ سرپرست خانواده تا چه حد خود را قادر به تامین هزینه‌های تفریحی خانواده می‌دانید؟/ تا چه اندازه از وضعیت درآمدی و دخل و خرج خانواده تان راضی هستید؟/ سرپرست خانواده تا چه اندازه از وضعیت شغلی خود رضایت دارد؟

استخراج شده بر اساس منابع پیشینه‌ی تحقیق

اسپیومن- کای اسکوتر- و اسپیرمن و رگرسون چند متغیره استفاده شده است. مقدار آلفا برای کل شاخص ها برابر با ۰/۷۸ بوده که نشان می دهد مقیاس مورد نظر از پایایی مناسبی برخوردار است. البته باید دانست که به اقتضای کار تحقیقی و رشته‌ی جغرافیا در جهت توزیع متناسب و متعادل پرسشنامه ها و تحت پوشش قرار گرفتن کل محله ها سعی شد بیشتر بلوک ها درون محله ها در این جریان سهیم باشند.

۳ روش تحقیق

پژوهش حاضر؛ از حیث نوع کاربردی - توسعه ای، از حیث ماهیت توصیفی - تحلیلی و از حیث روش پیمایشی (پرسشنامه) است. جامعه‌ی آماری در این پژوهش دو بافت روستاهای الحاقی و سکونتگاه‌های غیر رسمی بوده که حجم نمونه طبق فرمول کوکران ۳۸۰ نمونه به دست آمده است و با حضور در سکونتگاه غیررسمی و روستاهای الحاقی و توزیع پرسشنامه‌ها به شیوه طبقه بندی منظم انجام شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تی تست تک نمونه- تی تست مستقل-

جدول ۲ جامعه‌ی آماری، حجم نمونه در هریک از محلات

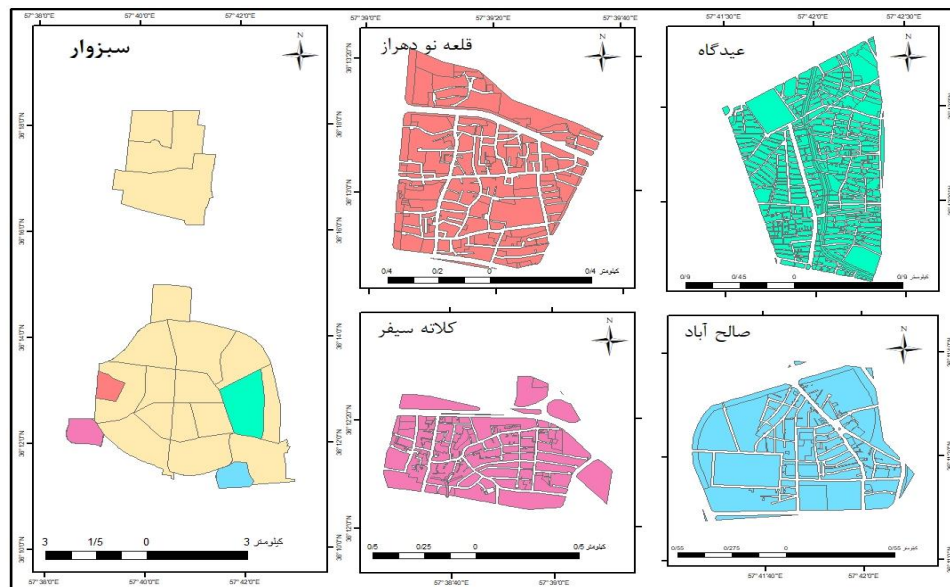
نوع بافت	نام محله	جمعیت	درصد جمعیت	تعداد نمونه
سکونتگاه غیر رسمی	کال عیدگاه	۲۷۷۰۷	۶۶	۲۵۱
	صالح آباد	۴۰۵۹	۱۰	۳۸
روستاهای الحاقی	قلعه نو	۶۳۰۰	۱۵	۵۷
	کلاته سیفر	۳۶۹۴	۹	۳۴
مجموع	-	۴۱۷۶۰	۱۰۰	۳۸۰

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ و نگارنده

۴ محدوده‌ی پژوهش

شهر سبزوار یکی از شهرهای استان خراسان رضوی و مرکز شهرستان سبزوار به عنوان سومین شهر استان خراسان رضوی با ۳۱۷۵/۴۶ هکتار وسعت در

غرب استان واقع شده است. این شهر در مسیر ارتباطی تهران- مشهد قرار گرفته است. شهر سبزوار دارای موقعیت چهارراهی می باشد (مهندسیین مشاور پردازازا، ۱۳۹۱). پژوهش حاضر در در چهار محله هدف بازآفرینی شهری این شهر انجام شده است که در جدول ۱ و شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده‌های موردنظر (منبع: نگارندگان، ۲۰۱۹)

دارای مشاغل آزاد و مابقی دارای سایر مشاغل بوده اند. ۵۸/۷ درصد خانواده ها کمتر از یک میلیون و مابقی بیشتر از آن درآمد داشته اند.

یافته های استنباطی

سؤال اول: وضعیت شاخص‌های محیط مسکونی در روستاهای الحاقی و سکونتگاه غیررسمی به چه صورت است؟

برای پاسخ به این سؤال از آزمون تی تست تک نمونه ای استفاده شده است. با توجه به نتایج آزمون تی تست تک نمونه ای که در جداول زیر، نشان داده شده، سطح رضایت مندی ساکنان در سکونتگاههای غیر رسمی در حد ۲/۳۵ می باشد و در روستاهای الحاقی به طور میانگین ۲/۶۲ می باشد

۵ یافته‌ها و بحث

یافته های توصیفی

یافته های حاصل از پرسشنامه ها نشان می دهد که ۲۲ درصد افراد پاسخگو دارای ۲۰ تا ۴۰ سال و بقیه بالای ۴۰ سال سن داشته اند. ۶۹ درصد افراد زیر دیپلم و مابقی بالای دیپلم بوده اند. ۶۶/۳ درصد افراد ساکن سکونتگاههای غیررسمی و ۳۳/۷ درصد آنها ساکن روستاهای الحاقی بوده اند. ۶۷/۱ درصد افراد دارای ملک شخصی و ۲۳/۷ درصدشان دارای واحدمسکونی اجاره ای بوده اند. ۱۱/۶ درصد ساختمانها دارای اسکلت فلزی، ۱۱/۳ درصد دارای اسکلت بتنی و بقیه از سایر سازها استفاده نموده اند. ۴/۵ درصد دارای مشاغل دولتی و ۷۷/۴ درصد

¹. Pardaraz

وضعیت شاخص های مورد مطالعه در محلات مورد مطالعه مطلوب نمی باشد.

که در هر دو بافت مورد مطالعه رقم میانگین رضایت مندی شاخص ها از سطح میانگین که رقم ۳ می باشد پایینتر است ضمن اینکه سطح معناداری در همه ی شاخص ها کمتر از ۰/۰۵ می باشد. بنابراین

جدول ۳ بررسی وضعیت مطلوبیت شاخص های محیط مسکونی در سکونتگاه غیررسمی

Difference		اختلاف میانگین	انحراف معیار ۰/۷۴	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره تی	شاخص های مسکن
کرانه بالا	کرانه پایین							
۰/۰۰۷	-۰/۱۷	-۰/۰۸	۰/۷۵	۲/۷۱	۰/۰۷	۲۵۱	-۱/۸۲	تعلق مکانی
۰/۳۶	۰/۱۷	۰/۲۶	۰/۸۲	۳/۲۲	۰/۰۰۰	۲۵۱	۵/۶۲	اعتماد و تعامل
-۰/۱۹	-۰/۴۰	-۰/۲۹	۰/۹۱	۲/۴۰	۰/۰۰۰	۲۵۱	-۵/۷۵	کیفیت مسکن
-۰/۳۷	-۰/۵۹	-۰/۴۸	۰/۷۰	۲/۰۱	۰/۰۰۰	۲۵۱	-۸/۴۰	احساس امیدواری به آینده
-۰/۴۳	-۰/۶۱	-۰/۵۲	۰/۶۴	۲/۰۵	۰/۰۰۰	۲۵۱	-۱۱/۸۲	محیطی- کالبدی
-۰/۹۱	-۱/۰۷	-۰/۹۹	۰/۹۵	۲/۰۰	۰/۰۰۰	۲۵۱	-۲۴/۶۹	دسترسی به خدمات
۰/۰۰۲	-۰/۲۳	-۰/۱۱	۰/۸۷	۲/۳۰	۰/۰۵	۲۵۱	-۱/۹۳	امنیت
-۰/۵۵	-۰/۷۶	-۰/۶۶	۰/۵۴	۲/۳۳	۰/۰۰۰	۲۵۱	-۱۲/۰۲	اقتصادی

(منبع: محاسبات تحقیق حاضر: ۲۰۱۹)

جدول ۴ بررسی وضعیت مطلوبیت شاخص های محیط مسکونی در روستاهای الحاقی به شهر سبزوار

Difference		اختلاف میانگین	انحراف معیار	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره تی	شاخص های مسکن
کرانه بالا	کرانه پایین							
-۰/۰۲	-۰/۳۰	-۰/۱۶	۰/۸۰	۲/۸۳	۰/۰۲	۱۲۷	-۲,۳۵۹	تعلق مکانی
۰/۵۴	۰/۲۵	۰/۳۹	۰/۸۱	۳/۳۹	۰/۰۰۰	۱۲۷	۵,۵۱۸	اعتماد و تعامل

Test value=3								شاخص‌های مسکن
Difference		اختلاف میانگین	انحراف معیار	میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آمار تی	
کرانه بالا	کرانه پایین							
-۰/۱۰	-۰/۳۸	-۰/۲۴	۰/۷۹	۲/۷۵	۰/۰۰۱	۱۲۷	-۳,۵۴۴	کیفیت مسکن
۰/۴۳	-۰/۷۷	-۰/۶۰	۰/۹۷	۲/۳۹	۰/۰۰۰	۱۲۷	-۷,۰۷۵	احساس امیدواری به آینده
۰/۵۸	-۰/۹۰	-۰/۷۴	۰/۹۲	۲/۲۵	۰/۰۰۰	۱۲۷	-۹,۱۰۰	محیطی- کالبدی
۰/۷۱	-۰/۹۳	-۰/۸۲	۰/۶۴	۲/۱۷	۰/۰۰۰	۱۲۷	-۱۴,۴۶۴	دسترسی به خدمات
-۰/۰۶	-۰/۴۰	-۰/۲۳	۰/۹۷	۲/۷۶	۰/۰۰۸	۱۲۷	-۲,۶۷۹	امنیت
-۰/۴۰	-۰/۷۰	-۰/۵۵	۰/۸۶	۲/۴۴	۰/۰۰۰	۱۲۷	-۷,۲۹۰	اقتصادی

(منبع: محاسبات تحقیق حاضر: ۲۰۱۹)

سؤال دوم: آیا مطلوبیت شاخص‌های محیط مسکونی در روستاهای الحاقی مطلوبتر از سکونتگاه غیررسمی می باشد؟

برای پاسخ به این سؤال از آزمون تی تست مستقل استفاده شده است. در این آزمون میانگین مؤلفه‌های هفت‌گانه تشکیل‌دهنده شاخص محیط مسکونی در دو بافت روستاهای الحاقی و سکونتگاه‌های غیررسمی باهم مقایسه شده‌اند. نتایج جدول زیر نشان می‌دهد که میانگین نمره‌های شاخص‌های محیط مسکونی در طیف پنج‌تایی در بافت سکونتگاه غیررسمی ۲/۲۵ و در روستاهای الحاقی ۲/۶۲ به دست آمده است. در مجموع وضعیت روستاهای الحاقی به لحاظ دارا بودن شاخص‌های کیفیت محیط مسکونی مطلوبتر می باشد. چرا که روستاهای الحاقی با پیشینه‌ی روستایی دارای اشتغال پایدارتری نسبت به سکونتگاه‌های غیر رسمی بوده و به دلیل وابسته نبودن به شهر خدمات مورد نیاز را هم دارا بوده‌اند و همچنین به دلیل وجود پیوندهای خویشاوندی

یافته‌های مربوط به وضعیت مطلوبیت شاخص‌ها در جدول ۱ و ۲ نشان می‌دهد که در مجموع وضعیت مطلوبیت همه شاخص‌ها در دو بافت مورد مطالعه کمتر از حد متوسط می باشد. در شاخص تعلق مکانی در هر دو بافت بیشترین افراد پاسخ دهنده (۶۳/۷ درصد) در صورت بهتر شدن وضعیت اقتصادی محله را ترک خواهند نمود که این زنگ خطری برای مدیریت شهری خواهد بود. در شاخص اعتماد و تعامل رضایت ساکنان اندکی بیش از حد متوسط بوده که در این بافت‌ها وابستگی‌های قومی و خویشاوندی مؤثر می باشد. در شاخص کیفیت مسکن در هر دو بافت رضایت مندی ساکنان نامطلوب بوده و فقط وضعیت نورگیری واحد مسکونی را مطلوب دانسته‌اند که این به خاطر این بوده که بیشتر مسکن یک طبقه و نهایتاً دو طبقه بوده‌اند و از نورگیری مناسبی برخوردارند. و سایر شاخص‌ها مانند احساس امیدواری به آینده، شاخص محیطی- کالبدی، دسترسی به خدمات، امنیت و شاخص اقتصادی (معیشتی) در تمامی گویه و در هر دو بافت کمتر از حد متوسط بوده‌اند.

توانسته اند از تعامل و اعتماد و امنیت بیشتری برخوردار باشند.

جدول ۵ وضعیت مطلوبیت سکونتگاه غیررسمی و روستاهای الحاقی نسبت به یکدیگر

شاخص‌ها	سکونتگاه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	انحراف
تعلق مکانی	عیدگاه	۲۵۲	۲/۷۱	۰/۷۴	۰/۰۴	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۲/۸۳	۰/۸۰	۰/۰۷	
اعتماد و تعامل	عیدگاه	۲۵۲	۲/۲۲	۰/۷۵	۰/۰۴	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۳/۳۹	۰/۸۱	۰/۰۷	
کیفیت مسکن	عیدگاه	۲۵۲	۲/۴۰	۰/۸۲	۰/۰۵	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۲/۷۵	۰/۷۹	۰/۰۷	
امیدواری	عیدگاه	۲۵۲	۲/۰۱	۰/۹۱	۰/۰۵	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۲/۳۹	۰/۹۷	۰/۰۸	
کالبدی- محیطی	عیدگاه	۲۵۲	۲/۰۵	۰/۷۰	۰/۰۴	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۲/۲۵	۰/۹۲	۰/۰۸	
دسترسی به خدمات	عیدگاه	۲۵۲	۲	۰/۶۴	۰/۰۴	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۲/۱۷	۰/۹۲	۰/۰۸	
امنیت	عیدگاه	۲۵۲	۲/۳۰	۰/۹۵	۰/۰۶	
	روستاهای الحاقی	۱۲۸	۲/۷۶	۰/۹۷	۰/۰۸	
اقتصادی	عیدگاه	۲۵۲	۲/۳۳	۰/۸۷	۰/۰۵	

شاخص‌ها	سکونتگاه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطاي انحراف معيار
روستاهاي الحاقی	۱۲۸	۲/۴۴	۰/۸۶	۰/۰۷	

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۲۰۱۹

سؤال سوم: _ آیا بین سطح تحصیلات سرپرست خانوار، نوع شغل و درآمد خانوار با شاخص‌های محیط مسکونی در محلات مورد مطالعه رابطه‌ی معنادار وجود دارد؟

برای پاسخ به سؤال فوق از آزمون‌های همبستگی و تحلیل واریانس استفاده گردید که نتیجه به شرح جداول ذیل می باشد:

جدول ۶ بررسی ارتباط تحصیلات و شاخص‌های محیط مسکونی در محلات مورد مطالعه

متغیر مستقل	متغیر وابسته	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
تحصیلات	میانگین شاخص‌های محیط مسکونی هر دو بافت مورد مطالعه	۳۸۰	۰/۱۰۴	۰/۰۴۲

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۲۰۱۹

جدول (۴) بر این امر دلالت دارد که به نظر می‌رسد که بین تحصیلات سرپرست خانوار با شاخص‌های محیط مسکونی رابطه‌ی معنادار وجود دارد. در واقع با بالا رفتن تحصیلات افراد و متعاقب آن افزایش آگاهی شهروندی توانسته شاخص‌های محیط مسکونی خویش را ارتقاء بخشد.

جدول ۷ آزمون تحلیل واریانس بین شاخص‌های محیط مسکونی و وضعیت شغلی

مکانی	کیفیت محیط	تعداد	df	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
وضعیت شغلی مسکونی <td>وضعیت شغلی <td>۳۸۰</td> <td>۴</td> <td>۸/۶</td> <td>۱۶/۳</td> <td>۰/۱۵</td> </td>	وضعیت شغلی <td>۳۸۰</td> <td>۴</td> <td>۸/۶</td> <td>۱۶/۳</td> <td>۰/۱۵</td>	۳۸۰	۴	۸/۶	۱۶/۳	۰/۱۵

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۲۰۱۹

جدول فوق نمره‌ی کیفیت محیط مسکونی را بر اساس وضعیت شغلی نشان می‌دهد. با توجه به مقدار F و p تفاوت معناداری بین وضعیت شغلی و کیفیت محیط مسکونی وجود ندارد. بنابراین فرضیه‌ی فوق تأیید نمی‌گردد.

جدول ۸ بررسی درآمد با شاخص‌های محیط مسکونی در محلات مورد هدف

متغیر مستقل	متغیر وابسته	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
درآمد ماهیانه خانوار	میانگین شاخص‌های کیفیت محیط مسکونی در هر دو بافت مورد مطالعه	۳۸۰	۰/۱۹۵	۰/۰۰۰

منبع: محاسبات تحقیق حاضر، ۲۰۱۹

است و هر چه همبستگی بین متغیرها کمتر باشد؛ استقلال آنها بیشتر بوده و پیش شرط رگرسیون جهت استقلال متغیرها بیشتر رعایت شده است.

در مرحله دوم به منظور پیش بینی شاخص‌های تأثیرگذار بر کیفیت محیط مسکونی از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده می‌شود. جهت مشخص شدن سهم تأثیر هر کدام از متغیرهای مستقل (شاخص‌های تعلق مکانی

اعتماد و تعامل، کیفیت مسکن، احساس امیدواری به آینده، محیطی-کالبدی، دسترسی به خدمات، امنیت، اقتصادی) بر متغیر وابسته (کیفیت محیط مسکونی) از این روش بهره‌گیری شده است.

با استفاده از مدل رگرسیونی چندگانه توأم عوامل و شاخص‌های تأثیرگذار در کیفیت محیط مسکونی شهر سبزوار در دو بافت مورد مطالعه مشخص گردید. نتایج حاصله حکایت از آن دارد که شاخص‌های هشت گانه وارد شده به مدل به میزان ۶۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته (کیفیت محیط مسکونی) را تبیین می‌کنند.

نتایج ضریب همبستگی نشان می‌دهد که بین دو متغیر درآمد ماهیانه و شاخص‌های مسکن هم در سکونتگاه غیررسمی (کال عیدگاه) و هم در روستاهای الحاق شده به شهر (کلاته سیفر، قلعه نو دهراز، صالح آباد)، رابطه‌ی معنادار مثبت وجود دارد. به طور کلی افرادی که سطح درآمد بالاتری دارند، از محیط مسکونی خویش رضایت بیشتری دارند. بر این اساس این فرضیه نیز تأیید می‌شود.

سوال چهارم: کدام شاخص‌ها در محلات مورد مطالعه (روستاهای الحاقی- سکونتگاه غیررسمی) در ارتقای کیفیت محیط مسکونی ساکنان تأثیرگذار می‌باشند؟

در این بخش به منظور پیش بینی شاخص‌های تأثیرگذار در کیفیت محیط مسکونی دو بافت مسکونی مورد مطالعه ابتدا جهت اطمینان از همبستگی بین شاخص‌ها، ضریب همبستگی بین متغیرها را به دست آورده و در مرحله بعد به برآزش رگرسیونی عوامل تبیین کننده‌ی شاخص‌های کیفیت محیط مسکونی پرداخته می‌شود. نتایج ماتریس (جدول ۳) بیانگر همبستگی متغیرها با هم

جدول ۹ رگرسیون چند متغیره تحلیل شاخص-های مسکن در بافت سکونتگاه غیررسمی و روستاهای الحاقی

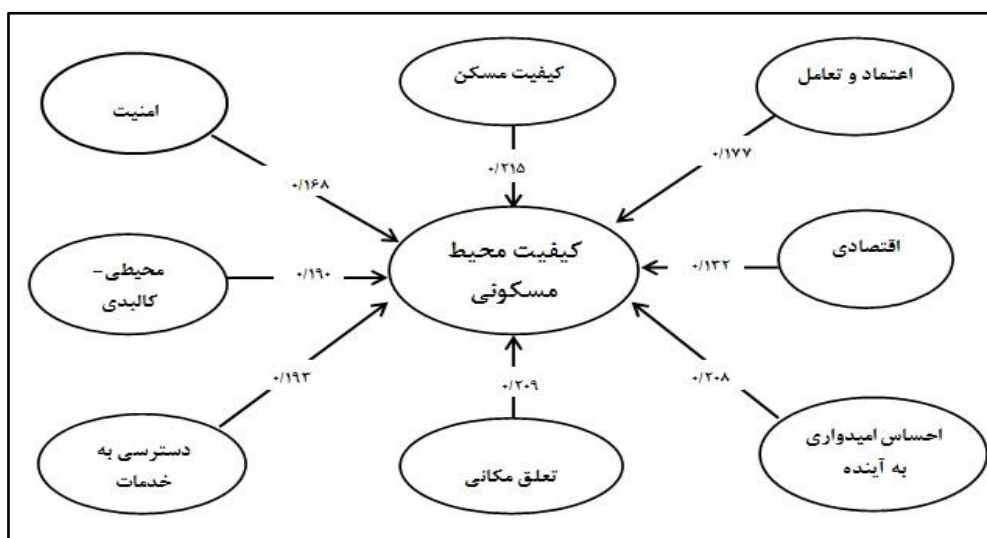
خطای برآورد	ضریب تعیین شده	ضریب تعیین R square	R
0/305	0/680	0/680	0/825

(منبع: محاسبات تحقیق حاضر: ۲۰۱۹)

جدول ۱۰ رگرسیون چند متغیره تحلیل شاخص-های مسکن در بافت-های سکونتگاه غیررسمی و روستاهای الحاقی

سطح معنی داری آزمون (sig)	T	ضرایب استاندارد نشده			مدل ضرایب ثابت و عاملها (متغیرهای مستقل)
		ضرایب استاندارد شده β	خطای استاندارد	ضریب B	
0/11	2/564	-	0/000	1/832	(constant)
0/000	24/61	0/209	0/000	0/148	تعلق مکانی
0/000	36/01	0/177	0/000	0/148	اعتماد و تعامل
0/000	23/65	0/215	0/000	0/111	کیفیت مسکن
0/000	۲۴/۵۷	۰/۲۰۸	0/000	0/111	احساس امیدواری به آینده
0/000	30/33	0/190	0/000	0/130	محیطی-کالبدی
0/000	25/77	0/193	0/000	0/148	دسترسی به خدمات
0/000	20/61	0/168	0/000	0/074	امنیت
0/000	32/69	0/132	0/000	0/130	اقتصادی

(منبع: محاسبات تحقیق حاضر: ۲۰۱۹)

شکل ۲. میزان تأثیرگذاری هر یک از شاخص های هشت گانه در محلات مورد مطالعه، منبع: نگارندگان،

۲۰۱۹

الحاقی در هر دو بافت شهروندان دارای روابط همسایگی و تعامل بسیار قوی می‌باشند که این ریشه در سنت های روستاگرایی و وابستگی های قومی و اقلیتی دارد.

تمام زیر شاخص‌های کیفیت مسکن در سکونتگاه‌های مورد بررسی چه سکونتگاه غیررسمی چه روستاهای الحاق شده به شهر نشان دهنده کیفیت بسیار پایین مسکن می‌باشد که در برابر بلایای طبیعی بسیار نا مقاوم می‌باشد و زیر شاخص مربوط به نورگیری واحد مسکونی از یک رضایت مندی نسبی در هر دو بافت برخوردار بوده که این مورد به خاطر وجود واحدهای مسکونی یک و دو طبقه می‌باشد و این باعث شده تا بحث نورگیری به درستی انجام گردد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیات نشان می‌دهد که: رضایت مندی ساکنان روستاهای الحاقی و سکونتگاه های غیر رسمی از کیفیت محیط مسکونی مطلوب نمی‌باشد. همچنین شاخص های کیفیت محیط مسکونی در روستاهای الحاقی نسبت به سکونتگاه‌های غیررسمی از وضعیت مطلوب‌تری برخوردارند چرا که این گونه بافت ها دارای سابقه روستایی بوده و تقریباً از یک استقلال و خودکفایی در زمینه خدمات و امکانات برخوردار بوده اند.

از متغیرهای فردی، سطح تحصیلات و درآمد خانوار با شاخص وابسته (کیفیت محیط مسکونی) در محلات مورد مطالعه رابطه معنادار وجود دارد. اما وضعیت شغلی سرپرست خانوارها نتوانسته با متغیر وابسته ارتباط معناداری داشته باشد.

همچنین نتایج رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد که شاخص کیفیت مسکن، بیشترین تأثیر را در کیفیت محیط مسکونی دو بافت مورد مطالعه شهر سبزوار دارد و در مراتب بعدی تعلق مکانی و احساس امیدواری به آینده در اولویت دوم و سوم،

مقادیر Beta در جدول ۸، نشان می‌دهد که شاخص کیفیت مسکن، بیشترین تأثیر را در کیفیت محیط مسکونی دو بافت مورد مطالعه شهر سبزوار دارد و بعد از این شاخص های تعلق مکانی و احساس امیدواری به آینده در اولویت دوم و سوم، تأثیرات فزاینده ای را بر کیفیت محیط مسکونی دو بافت مورد مطالعه خواهند داشت. به طوری که به ازای یک واحد تغییر در شاخص های کیفیت مسکن ۰/۲۱۵ واحد تغییر در شاخص کیفیت محیط مسکونی ایجاد خواهد شد. در مرتبه بعدی به ازای یک واحد تغییر در بخش شاخص های تعلق مکانی ۰/۲۰۹ واحد تغییر در شاخص کیفیت محیط مسکونی به وجود خواهد آمد.

۶ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

ارزیابی کیفیت محیط سکونتی با رویکرد رضایت مندی می‌تواند باعث شناسایی نقاط قوت و ضعف محیط سکونت محلات شهری گردد و این گام مهمی در برنامه ریزی شهر و مدیریت شهری می‌باشد، که در این پژوهش شاخص های سکونتی در دو بافت سکونتگاه های غیر رسمی و روستاهای الحاقی شهر سبزوار مورد ارزیابی قرار گرفت.

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که: مطلوبیت شاخص تعلق مکانی، احساس امیدواری به آینده، دسترسی به خدمات، امنیت، اقتصاد و درآمد در دو بافت سکونتگاه غیررسمی و روستاهای الحاقی بسیار پایین است. و از زندگی در محلات خود احساس رضایت نداشته و ساکنان در صورت توان مالی خواهان رفتن از محلات خود می‌باشند و ابراز نموده اند که فرزندان خود را برای ادامه زندگی به شهرهای بزرگ‌تر با موقعیت بهتر بفرستند و امیدی به پیشرفت محلات خود در آینده ندارند

در رابطه با شاخص اعتماد و تعامل در بین ساکنان سکونتگاه غیررسمی کال عیدگاه و روستاهای

روستاهای الحاقی و سکونتگاه های غیر رسمی از محدوده های هدف بازآفرینی شهری بوده و از آنجا که انسان محوری و مشارکت محوری مورد تأکید بازآفرینی می باشد، و در بافت های مورد مطالعه اعتماد و تعامل در سطح تقریباً مطلوبی ارزیابی گردیده می توان مشارکت مردمی در سطح محله و مراتب بالاتر اداری، اجرایی را افزایش داد تا بخشی از کمبودهای محیط سکونتی توسط مشارکت مردمی و تعامل با بخش های عمومی و دولتی محقق گردد.

تأثیرات فزاینده ای را بر کیفیت محیط مسکونی دو بافت مورد مطالعه خواهند داشت.

در راستای افزایش رضایت مندی ساکنان سکونتگاه های غیر رسمی و روستاهای الحاقی توجه به رویکرد بازآفرینی شهری ضرورتی اجتناب ناپذیر است چرا که این رویکرد در چند ساله ای اخیر توسط شرکت بازآفرینی شهری ایران مورد توجه ویژه ای قرار گرفته و سند اجرایی آن بر عهده ای شهرداری ها گذاشته شده است و طبق این سند محدوده های

۷ منابع

- Abdul Mohit. M, Ibrahim. M, Rashid. YR, (2010), Assessment of residential satisfaction in newly designed public low-cost housing in Kuala Lumpur, Malaysia, Habitat International, pp. 94.
- Addo, Irene Appeaning, (2016), Assessing residential satisfaction among low income households in multi-habited dwellings in selected low income communities in Accra, Urban Studies Journal, 1-20, sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav DOI: 10.1177/0042098015571055
- Akbarian Ronizi, SR. (2018). Assessment of the Citizens' Satisfaction with their Residential Quality of Environment, Zarghan City, Journal of Geographical Research on Urban Planning, Volume 6, Issue 1. pp. 113-127. (In Persian).
- Allahyaari Asli Ardeh, S., Jaafari Mehrabadi, M., Shokrgozar, A. (2017). Assessing the quality of social and physical environment of residential neighborhoods with the approach of residential satisfaction, Rasht city, Journal of Geography , Volume. 15, Issue. 55, pp. 149-168. . (In Persian).
- Arvin, M., Pourahmad, A. (2016). Assessment of the Residential Quality , Case Study: Ahvaz, Journal of Environmental Management, No. 44. pp. 1-19. . (In Persian).
- Chen, Li, Zhang, Wenzhong, Yang, Yizhao Yu, Jianhui, (2013), Disparities in residential environment and satisfaction among urban residents in Dalian, China, Journal of Habitat International, 34 , pp.100-108
- Chiarazzo, V, Coppola, P, Dell'Olio, L., Ibeas, A., Ottomanelli, M. (2014), The Effect of Environmental Quality on Residential Choice Location, Procedia - Social and Behavioral Sciences 162, PP. 178-187;
- Dadashpour, H., Hosseinabadi, S., Pour Taheri, M. (2012). Analysis of the role of residents' empowerment in the physical-environmental improvement of informal settlements, case study: East of Kal Eidgah in Sabzevar. Journal of Geography and Planning (Faculty of Environmental Sciences and Architecture). Volume. 16. Issue 41. pp. 127-95 . (In Persian).
- Dorostkar, A., Vadayeh Kheiry, R. (2019). Assessing Quality of Life Based on

- Residential Satisfaction, Case Study: Tehran Golshan Neighborhood, Journal of Environmental Science and Technology, Volume 21, Issue. 44, 243-255. . (In Persian).
- Edwards, B., Torent, D. (2014). Sustainable housing (principles and implementation). (Translated by Shurcheh, Mahmoud). Tehran. Today's Managers Publications. Alavi printing. . (In Persian).
- Fung, Y.W. and Lee, W.L. (2014), Development of price models for architectural and environmental quality for residential developments in Hong Kong, Habitat International, 44: pp.186-193.
- Ge, Jian., Hokao, Kazunori., (2006). Research on residential lifestyles in Japanese cities from the viewpoints of residential preference, residential choice and residential satisfaction, J. Landscape and Urban Planning, 78, 165-178.
- Ghabri, M., Esmaeel Pour, N., Naghavi, M. (2017). Measuring the Satisfaction of the Quality of Residential Environment and Residential Units in Urban Neighborhoods with Emphasis on the Principles of Exemplary New Urbanism: Shahid Hemmatifar Neighborhood, Kerman, Journal of Urban Research and Planning, Volume. 8, Issue. 31, pp.83-104. . (In Persian).
- Ghosh, S, (2006), Residential Differentiation, Mobility and Satisfaction. Chapter12. INRS-Urbanisation, Quebec, Canada, Retrieved December 2009, from <http://www.docstoc.com/docs/32017992/residential-Differentiation-Mobility-and-Satisfaction>, Pp 198-216.
- Golabchikov, A., Badiana, A. (2015). Sustainable housing for sustainable cities A policy framework for developing countries. (Translation: Hatinejad, H., Mirseyedi, SM., Shahidi, A.). Mashhad. Papli Publications. . (In Persian).
- Harang, M. (2003), The Improvement of Quality of Life in Residential Areas, pp.1-10. Harang, M. (2003), The Improvement of Quality of Life in Residential Areas, pp. 1-10.
- Hermanson, Judith , (2016), Slums-informal Settlements and inclusive Growth in Cities: Examples from Morocco and Colombia, pp.301-793-7620.
- Hosseini, S.H., Ghadami, M. (2013). Analysis of Sabzevar Physical-Spatial Development Pattern . Islamic Azad University, Scientific-Research, Journal of Geographical Space. Volume 13. Issue. 44. pp. 240-219 . . (In Persian).
- Huang, Z, Du, X (2015), Assessment and determinants of residential satisfaction with public housing in Hangzhou, China, Habitat International, 47, PP.218-230
- Ibem, E.O., Amole, D. (2013), Subjective life satisfaction in public housing in urban areas of Ogun State, Nigeria, Cities, 35, pp. 51-61
- Ismail, F., Jabar, I.L., Janipha, N.A.I., Razali, R. (2015), Measuring the Quality of Life in Low Cost Residential Environment, Procedia - Social and Behavioral Sciences 168, pp. 270-279

- Jansen, S.J.T, (2014), The impact of the have want discrepancy on residential satisfaction, *Journal of Environmental Psychology*, 40. pp. 26-38
- Jiboye, A.D. (2014), Significance of house-type as a determinant of residential quality in Osogbo, Southwest Nigerrria, *Frontiers of Architectural Research*, 3(1),pp. 20-27;
- Khatunabadi, A., Saberi, Z., Ebrahimi, MS. (2011). Residents' Satisfaction with the Quality of Residential Environment: A Case Study of Asheghabad Village, *Journal of Village and Development*, Volume 14, Number 1, pp. 83-99. . (In Persian).
- Mirei, M., Hatami Nezhad, H., Khodaei, Z. (2013). Informal settlement in the world and in Iran. *Tehran University Jihad: Kharazmi Branch*. . (In Persian).
- Najafikani, A.A., Sadeghi, N., Rahmani, M. (2013). Challenges and strategies for spatial development of villages adjacent to Gorgan. *Journal of Space Economics and Rural Development*. Volume 2. Issue. 3. Consecutive 5. pp. 118-101. . (In Persian).
- Napier, Mark, (2010), *Informal Settlement Integration, the Enviroment and sustainable livelihoods in sub-saharan Africa*, Programme for Sustainable Human Settlements, Council for Scientific and industrial research, South Africa.
- Pardaraz Consulting Engineers (2012), *Sabzevar City Development Plan*. . (In Persian).
- Rafieian, M. Asgari Zadeh, Z., Amin Saleh, F. (2009). Comparative Analysis and Quality Assessment of Urban Residential Environment in Navab and Ekbatan Neighborhoods Using HMR and EFA Methods. *Journal of Environmental Science and Technology*, Volume 16, Special Issue 93. pp. 212-232. . (In Persian).
- Rafieian, M. Asgari Zadeh, Z., Asgari Zadeh, M. (2010). Evaluating the quality of residential complexes with emphasis on the satisfaction approach in Nawab neighborhood, *Journal of Teacher of Humanities*, Volume 14, Issue. 1. pp. 196-212. . (In Persian).
- Rezaei, MR. Moazzen, S., Nafar, N. (2014). Evaluation of satisfaction rate the Urban environmental quality indicators satisfaction rate in new cities (Case study: the new city parand. *Journal of Urban Planning Geographical Research*, Volume 2, Issue 1, pp. 47-31. . (In Persian).
- Sabzevar Municipality (2017). *Office of Urban Reconstruction Headquarters*. . (In Persian).
- Saidi, A., Rahmani Fazli, A., Ahmadi, M. (2013). Urban annexation of rural settlements around the city of Zanjan, case study: Sayan and Gawazang villages. *Journal of Housing and rural environment*. Volume. 55. Issue. 145. pp. 3-6. . (In Persian).
- Sami, E., Asadi, A. (2016). Evaluation of quality indicators of urban environment in Bonab residential complexes and individual factors affecting it, *Journal of New Attitudes in Human Geography*, Volume. 10. Issue 3. pp. 33-45. . (In Persian).

Shokri Firuzjai, P. (2013). Investigating the components affecting the level of citizens' satisfaction with the quality of the residential environment, areas 1 and 8 of Tabriz, *Journal of Geographical Space*, Volume. 14. Issue. 7, pp. 67-82. . (In Persian).

Statistics Center of Iran (2016), *Population and Housing Census*. . (In Persian).

Teck-Hong, T. (2012), "Housing satisfaction in medium-and high-cost housing: The case of Greater Kuala Lumpur", Malaysia. *Habitat International*, 36(1). pp. 108-116.

Walton .D, Murray. J, Thomas, A, 2008, *Relationships Between Population Density and the Perceived Quality of Neighbourhood*, *Soc Indic Res* 2008, pp. 89.